

Tussentaal in tv-programma's

LYNN PRIEELS

1. Inleiding

'De VRT hanteert als openbare omroep in beginsel de standaardtaal' (VRT-Taalcharter, Hendrickx 1998). Die stelling vat het taalbeleid van de openbare omroep in één zin samen. Toch komen tv-kijkers vandaag met een breed gamma aan taalvariëteiten in contact zodra zij hun televisie aanzetten. Zowel in soaps als in talkshows en andere ontspanningsprogramma's wordt steeds meer tussentaal gesproken. Die zogenoemde taalverloeding in de media wordt door taalkundigen vaak toegeschreven aan de opkomst van de commerciële omroep VTM (zie bv. Uytterhoeven 1995; Cajot 2000; van Isten-dael in Willemyns en Vandenbussche 2007). Aanvankelijk beschouwden neerlandici de televisie als een van de belangrijkste standaardtaalverspreiders, maar door de opkomst van VTM zou de televisie vanaf het einde van de jaren 1980 de belangrijkste tussentaalverspreider geworden zijn (zie bv. Beheydt 1990: 347-348).

Terwijl de commerciële zender haar presentatoren toelaat tussentaal te praten, zou de publieke omroep elke andere taalvariëteit dan de standaardtaal regelrecht van de hand wijzen (VRT-Taalcharter, Hendrickx 1998). Maar is het verschil in taalgebruik tussen beide zenders werkelijk zo groot? Op die vraag zullen we in dit artikel een antwoord trachten te formuleren. Aan de hand van een analyse van zes tv-programma's gaan we na in welke mate tv-presentatoren zich bedienen van tussentaal en of zich daarbij een verschil voordoet tussen VRT en VTM. In een eerste paragraaf onderzoeken we aan de hand van het VRT-Taalcharter en een interview met VTM-taalraadsman Jan Schoukens hoe het taalbeleid van de Vlaamse media eruitziet. Na een toelichting van de methodologie in paragraaf twee worden in een derde para-

graaf de resultaten van het onderzoek gepresenteerd. In een vierde paragraaf wordt enerzijds een discussie opgestart over het taalgebruik van de VRT-presentatoren versus die van VTM. Anderzijds wordt de functionaliteit van de geobserveerde taalvariëteiten in de respectievelijke programma's besproken. Tot slot worden in een vijfde paragraaf de voornaamste bevindingen en conclusies van het onderzoek op een rijtje gezet.

2. Taalgebruik in de Vlaamse media

Dat tussentaal een sterke opmars kent in de Vlaamse media kan niet worden ontkend. Met een simpele druk op de knop van hun afstandsbediening komen kijkers in contact met een brede waaier aan taalvariëteiten. Toch beweert VRT-taaladviseur Ruud Hendrickx (1998) dat er voor dialect en tussentaal geen plaats is bij de openbare omroep:

De VRT wil de norm voor de Belgische variant van de Nederlandse standaardtaal zijn en blijven. Hij hanteert daarom een aantrekkelijke, duidelijke en correcte standaardtaal die rekening houdt met en afgestemd is op de kijkers en de luisteraars.

Door presentatoren, journalisten en reporters uitsluitend standaardtaal te laten praten, hoopt Hendrickx een verdere verspreiding van het Standaardnederlands te stimuleren, wat het einde zou moeten betekenen voor de Vlaamse tussentaal (Hendrickx 1998). Enkel voor Bekende Vlamingen – bij wie het taalgebruik als een soort handelsmerk functioneert – en personages uit soaps en andere fictieprogramma's maakt hij een uitzondering. Als hun informele taalgebruik de geloofwaardigheid en authenticiteit van het programma ten goede komt, dan mag er dialect en tussentaal te horen zijn. Als presentatietaal wordt tussentaal door de VRT echter regelrecht van de hand gewezen (Hendrickx 1998). Dat zulke strenge eisen in het licht van de recente talige ontwikkelingen binnen onze maatschappij (met name de opkomst van tussentaal) onhoudbaar zijn, hoeft niet te verbazen. Op de vierde VRT-Taaldag in oktober 2011 kondigde Hendrickx dan ook aan dat de openbare omroep in de toekomst meer ruimte zou laten voor een lichte tongval bij haar medewerkers. De gemiddelde Vlaamse kijker vindt dialect en/of tussentaal in ontspanningsprogramma's immers zeker kunnen, zo blijkt uit een peiling bij 1.468 mediagebruikers. Bij nieuwsuitzendingen en andere ernstige programma's beschouwen zij de standaardtaal echter nog steeds als enige norm. Om die reden kondigde Hendrickx ook aan meer taalvariatie in ontspanningspro-

gramma's toe te laten, maar bij informatieve programma's het gebruik van de standaardtaalnorm nog steeds op te leggen. Die beslissing zou normaliter in een vernieuwd taalcharter uitmonden (Hendrickx 2011), maar tot op vandaag is er nog geen nieuw taalcharter gepubliceerd.

In vergelijking met de publieke omroep lijkt de commerciële zender minder strenge eisen te stellen wat het taalgebruik van haar medewerkers betreft. VTM beschikt niet over een concreet uitgewerkt taalcharter, maar taalraadsman Jan Schoukens heeft wel aandacht voor taalbeleid bij nieuwsuitzendingen. Zijn opdracht bestaat erin om alle nieuwsuitzendingen te bekijken en aan het einde van de week een 'taalmail' op te stellen, waarin hij het taalgebruik van de nieuwsankers becommentarieert op het vlak van uitspraak, taalzorg en spraakkunst. Net zoals de openbare omroep verwacht ook VTM van haar nieuwsankers dat zij de Belgische variëteit van het Standaardnederlands hanteren. Voor presentatoren en acteurs in ontspanningsprogramma's legt Schoukens de lat echter minder hoog, omdat het volgens hem onbegonnen werk is om van die sprekers te verlangen dat ze op hun taalgebruik zouden letten (Schoukens in Van Beversluys 2004). Vanwege die milde houding wordt de commerciële omroep door taalkundigen vaak geculpabiliseerd voor de opkomst van tussentaal op radio en televisie.

In theorie hanteert de openbare omroep strenge normen voor het taalgebruik van haar presentatoren, maar wie zijn oor eens te luisteren legt, hoort meteen dat er in de praktijk nogal los wordt omgesprongen met die regels. Ook recent taalkundig onderzoek bevestigt dat er binnen de Vlaamse media steeds vaker tussentaal wordt gesproken (Geeraerts, Penne en Vanswegenoven 2000; De Ridder 2007; Saey 2010). Die studies richtten zich echter voornamelijk op fictie, waarin sowieso meer plaats is voor taalvariatie. Het blijft dan ook de vraag hoe het met het taalgebruik van presentatoren in non-fictieprogramma's gesteld is. Daarom focust dit artikel op het taalgebruik in non-fictieprogramma's – meer bepaald in tv-magazines – waarin volgens het Taalcharter uitsluitend Standaardnederlands gepraat wordt. Ons doel is na te gaan of presentatoren zich daadwerkelijk aan die voorschriften houden en of er een significant verschil is met het taalgebruik van de presentatoren van de commerciële zender VTM.

3. Methodologie

Om een antwoord te vinden op bovenvermelde onderzoeksvragen werd een corpus samengesteld aan de hand van zes zogenaamde tv-magazines – drie

van de openbare omroep VRT en drie van de commerciële zender VTM – die in het najaar van 2011 werden uitgezonden. Die zes programma's zijn *10 jaar Dieren in Nesten*, *Groenland* en *Vlaanderen Vakantieland* op Eén en *Groene Vingers*, *Royalty* en *Stadion* op VTM (cfr. Tabel 1).

Tabel 1: Overzicht tv-magazines

Programma	Zender	Genre	Presentator(en)
10 jaar Dieren in nesten	Eén	Dierenmagazine	Chris Dusauchoit
Groenland	Eén	Tuinmagazine	Bartel Van Riet
Vlaanderen Vakantieland	Eén	Toeristisch magazine	Saartje Vandendriessche Ben Roelants Vincent Verelst
Groene Vingers	VTM	Tuinmagazine	Koen De Bouw
Royalty	VTM	Actualiteitenmagazine	Kathy Pauwels
Stadion	VTM	Voetbalmagazine	Tom Coninx

Van elk programma werd telkens één aflevering orthografisch getranscribeerd. In die transcripties werden vervolgens tussentaalkenmerken gemarkeerd. Daarvoor baseerden we ons op een lijst van fonologische, morfologische, lexicale en syntactische tussentaalkenmerken (cfr. Tabel 2), die we opstelden op basis van Rys en Taeldeman (2007), Taeldeman (2008) en De Caluwe (2006):

Tabel 2: Lijst met mogelijke tussentaalkenmerken

Kenmerk	Voorbeeld
<i>Fonologie</i>	
h-procope	<i>em</i> (hem), <i>eb</i> (heb), <i>ier</i> (hier)
Apocope eind-sjwa	<i>z'</i> (ze), <i>j'</i> (je)
Apocope/syncope functie- en inhoudswoorden	<i>ma</i> (maar), <i>goe</i> (goed), <i>as</i> (als)
Progressieve assimilatie	<i>tat</i> (dat), <i>tan</i> (dan)
–d wordt –t	<i>dad</i> (dat), <i>staad</i> (staat)
Verbindings-n	<i>wen</i> (we), <i>natten</i> (natte)
Der...	<i>derover</i> (erover), <i>dervan</i> (ervan)
–nd wordt –n	<i>ik vin</i> (vind)
Svarabhakti-vocaal	<i>penseleke</i> (penseeltje)

Tabel 2: Lijst met mogelijke tussentaalkenmerken (vervolg)

Kenmerk	Voorbeeld
Morfologie	
Verbuiging lidwoorden	<i>e, nen</i> (een), <i>den</i> (de)
Verbuiging tel- en voornaamwoorden	<i>enen</i> (één), <i>dieje</i> (die), <i>uwen</i> (uw)
Verbuiging adjectieven	<i>nen dikken boek, mooi bloemekes</i>
Diminutief -ke	<i>bloemekes, papke</i>
2 ^e persoon enkelvoud	<i>ge, gij, u, de, te</i>
Speciale werkwoordsvormen	<i>ik gaan, ge zie, neemt een doos, ge zijt</i>
Lexicon	
Onomasiologische alternatieven	<i>Efkes</i>
Zo'n i.p.v. zulke	<i>zo'n planten</i>
Tussenwerpsels	<i>allee, voilà, awel</i>
Syntaxis	
Subjectverdubbeling	<i>dan voel 'k ik da nie</i>
Redundant <i>dat</i>	<i>terwijl dat, waarom dat, wie dat</i>
Gaan i.p.v. <i>zullen</i>	<i>Dan gaan ze beter gemengd zijn.</i>
Consecutieve en finale <i>dat</i> -zinnen	<i>Dat (zodat) die wortels kunnen groeien.</i>
<i>Moeten</i> i.p.v. <i>hoeven</i>	<i>Je moet dat niet doen.</i>
Doorbreking werkwoordelijke eindgroep	<i>moest verdoofd worden</i>
Geen -s na iets, veel, niets,...	<i>iets mooi, niets speciaal</i>
Redundant geworden/geweest	<i>Ik ben gebeten geweest.</i>

Aan de hand van bovenstaande lijst werden tussentaalindices berekend: per taalkenmerk gingen we na hoe vaak een presentator de tussentalige dan wel de standaardtalige variant gebruikt. Op basis daarvan werd dan het percentage tussentalige varianten berekend. Nadat we van al die tussentaalindices het gemiddelde hadden berekend, bekwamen we voor elke presentator een algemene tussentaalindex (cfr. tabel 3).

4. Resultaten

Tabel 3: Overzicht van het tussentaalgebruik van de tv-presentatoren

	Tv-presentator	Tussentaal
1	Bartel Van Riet (Eén)	48,34%
2	Vincent Verelst (Eén)	28,87%
3	Timothy Cools (VTM)	26,25%
4	Koen De Bouw (VTM)	26,46%
5	Jean Vanhoof (VTM)	23,85%
6	Ben Roelants (Eén)	7,61%
7	Tom Coninx (VTM)	5,00%
8	Chris Dusauchoit (Eén)	2,89%
9	Saartje Vandendriessche (Eén)	2,20%
10	Kathy Pauwels (VTM)	0%

Uit het overzicht blijkt duidelijk dat het taalgebruik van de tv-presentatoren onderling sterk verschilt. De tabel toont aan dat Bartel Van Riet, de presentator van *Groenland* op Eén – met ruime voorsprong het vaakst tussentaal spreekt tijdens zijn programma. Met zijn 48,34% gebruikt hij bijna dubbel zo veel tussentaalwoorden als de presentator op de tweede plaats: Vincent Verelst uit *Vlaanderen Vakantieland*. De presentatoren die de tweede, derde, vierde en vijfde plaats innemen, verschillen niet zo sterk qua taalgebruik. Hun tussentaalgehalte schommelt tussen 23% en 29%, waardoor zij relatief vaak tussentaal spreken op televisie, ook al is dat nog maar de helft zo veel als Bartel Van Riet. Het valt ook op dat drie van de vier presentatoren – Koen De Bouw, Jean Vanhoof en Timothy Cools – hetzelfde programma presenteren, namelijk *Groene Vingers* op VTM.

Ook de volgende groep omroepers, die plaats zes, zeven, acht en negen bekleden, liggen – wat hun taalgebruik betreft – vrij dicht bij elkaar. Hun tussentaalindex schommelt tussen 2% en 8%, wat betekent dat die presentatoren meer dan drie keer minder tussentaal spreken dan de vorige groep. Slechts één presentatrice spreekt tijdens haar programma constant verzorgd Algemeen Nederlands en eindigt bijgevolg met een score van 0% aan tussentaalgebruik: Kathy Pauwels. Zij presenteert het actualiteitenmagazine *Royalty* op VTM en tijdens het programma wordt zij niet één keer betrap op het gebruik van tussentaal. Tabel 3 toont niet enkel aan dat het taalgebruik van de tien tv-presentatoren onderling zeer sterk van elkaar verschilt, maar dat ook de taal van presentatoren uit hetzelfde programma totaal anders kan

klinken. Het taalgebruik van de drie omroepers in het reismagazine *Vlaanderen Vakantieland* is bijvoorbeeld zeer opmerkelijk. Ben Roelants en Saartje Vandendriessche bekleden respectievelijk de zesde en voorlaatste plaats in onze tabel, terwijl Vincent Verelst met een vrij hoge tussentaalindex op de tweede plaats in de lijst eindigt. Uit ons onderzoek is echter gebleken dat die verschillen in taalgebruik door verscheidene factoren kunnen worden verklaard. In paragraaf 4 zullen we die componenten toelichten. Bovenstaande cijfers geven ons een duidelijk beeld van het tussentaalgebruik in tv-magazines, maar verdienen ook de nodige nuancerings. Zo is het belangrijk in het achterhoofd te houden dat niet alle tussentaalkenmerken even vaak werden gebruikt.

Tabel 4: Totaal van tussentaalkenmerken per categorie (voor alle presentatoren)

Categorie	Absolute getallen	Relatieve getallen
Fonologie	574	26,02%
Morfologie	186	13,46%
Lexicon	43	N.V.T.
Syntaxis	47	5,22%

Tabel 4 toont aan dat de afwijkingen van de standaardtaal in ons corpus vooral van fonologisch/fonetische aard zijn. Presentatoren laten dus sneller een *t* vallen dan dat ze een niet-standaardtalig lidwoord zullen gebruiken. Aangezien bij de onderzochte fonologische kenmerken gediscussieerd kan worden of die kenmerken ook niet tot informele standaardtaal gerekend kunnen worden, moeten we ons ervoor hoeden het taalgebruik van de presentatoren met veel fonologische afwijkingen direct als tussentaal te bestempelen.

5. Discussie

5.1. VRT versus VTM

In het licht van de strenge normen die de VRT aan zijn presentatoren oplegt, heerst in Vlaanderen het algemene idee dat VRT-presentatoren standaardtaliger spreken dan VTM-presentatoren. De resultaten van dit onderzoek stellen dat idee echter in vraag, aangezien er geen duidelijk verschil tussen VRT- en VTM-presentatoren geobserveerd kon worden. De presentatoren met de hoogste tussentaalindices bleken beiden bij de publieke omroep tewerk gesteld te zijn; de presentator met het laagste percentage tussentaalkenmerken

was een VTM-medewerker. Bij de overige omroepers viel er qua taalgebruik geen duidelijk onderscheid te maken tussen VRT en VTM.

5.2. *Code-switching*

Onze analyse van het taalgebruik van de tv-presentatoren toont aan dat zij tijdens hun programma niet constant dezelfde taalvariëteit hanteren, maar dat zij naargelang de situatie meer tussentaal of Standaardnederlands praten. Dat fenomeen, waarbij er wordt afgewisseld tussen verschillende *codes* of taalvariëteiten (Wardhaugh 2006:101), heet *code-switching* en krijgt de laatste jaren veel aandacht in taalkundig onderzoek. Traditioneel worden allerlei redenen onderscheiden waarom sprekers van code wisselen, maar omdat veel van die factoren elkaar deels overlappen, nemen wij uitsluitend die elementen in acht die van toepassing zijn bij de geobserveerde tv-presentatoren. Na een uitvoerige analyse van de opnames blijkt 'de afstand tussen de verschillende gesprekspartners' een bepalende parameter te zijn bij codewisseling. Zoals Saey (2010) ook observeerde, blijkt 'de keuze voor een bepaalde taalvariëteit vaak af te hangen van de [figuurlijke, LP] afstand die er tussen de verschillende gesprekspartners bestaat' (Saey 2010:103). Die afstand wordt door vier factoren¹ bepaald: (1) de aard van de situatie, (2) emotionele betrokkenheid, (3) verandering van discours-type en (4) het spreekniveau van de presentator.

5.2.1. *Situationele code-switching*

De kloof tussen twee sprekers hangt in eerste instantie af van de aard van de situatie. In een formele context is de afstand tussen gesprekspartners groter en opteren zij (meestal) voor standaardtaal, terwijl in informele omstandigheden die afstand kleiner is en dus eerder voorkeur gegeven wordt aan tussentaal en/of dialect. Volgens Saey (2010) wordt de (in)formaliteit van de situatie grotendeels bepaald door het *gespreksonderwerp*. Serieuze en informatieve thema's verlopen vaker in de standaardtaal, terwijl sprekers tijdens een luchtige babbel sneller naar een informele taalvariëteit zoals tussentaal of dialect grijpen.

Hiervan vinden we een voorbeeld terug in een aflevering van het reismagazine *Vlaanderen Vakantieland*, waarin Ben Roelants in Tongeren op stap is met Hedwig, een specialiste inzake de geschiedenis van de stad. Terwijl ze

1. De eerste drie factoren stemmen overeen met de componenten die Saey (2010) onderscheidt in haar onderzoek naar het taalgebruik van radiopresentatoren. De vierde factor heeft specifiek betrekking op dit onderzoek.

samen enkele belangrijke historische sites bezoeken, voeren ze een gesprek over de voornaamste geschiedkundige feiten in Standaardnederlands. Wanneer ze echter van de ene toeristische trekpleister naar de andere fietsen, verlopen hun conversaties iets gemoedelijker waardoor de presentator overschakelt naar tussentaal:

Hedwig: Dit is een Romeins overblijfsel. Dit is een Romeinse tumulus. Dus, euh, een Romeins graf eigenlijk. Onder die heuvel ligt één persoon begraven.

Ben: Één persoon? Want je zou denken dat er wel plaats is om meerdere personen te leggen.

Hedwig: Neen. Het zijn vooral rijke plattelandsmensen. Er zijn zelfs mensen die ooit drie heuvels gehad hebben, afhankelijk van de rijkdom.

Ben: Komaan, Hedwig! We gaan **e colleken, e colleken doen**.

Zodra ze op hun volgende bestemming opnieuw een serieus gesprek starten, schakelt Ben meteen over naar verzorgd Standaardnederlands:

Ben: De kerk van Berg. En wat is hier nu zo speciaal aan, Hedwig?

Ook het taalgebruik van de *gesprekspartner* kan dat van een spreker beïnvloeden. Wanneer de communicatiepartner beslist om over te schakelen naar een andere taalvariëteit past de spreker zich meestal aan het taalgebruik van zijn gesprekspartner aan. Presentator Koen De Bouw in *Groene Vingers* vormt daar een mooi voorbeeld van. Aan het begin van de conversatie praat hij Standaardnederlands, want hij kent de tuiniers immers nog niet zo goed. Naarmate het gesprek vordert, accommodeert de presentator zich aan het tussentaalgebruik van zijn gesprekspartner:

Koen: Hier zijn nog mensen aan 't werk.

Luc: **Da is mijne** collega.

Koen: Ah.

Luc: Ook domeinopzichter.

Koen: Hallo. Sorry voor 't storen, maar die aardbeien zien er zo aantrekkelijk uit...

Tuinier 3: Ja, **mo** ze **zij** wel 'n beetje vuil.

Koen: Ja, **ma da** stoort mij **nie**.

Tuinier 3: Kijk, **da** ziet er..**dedie** ziet er mij redelijk proper uit.

Koen: En de properste is ook meteen de grootste. Mmm, als ik **da** zo proef, **da** smaakt echt helemaal anders dan in de winkel, he.

5.2.2. *Emotionele code-switching*

Uitdrukking van emoties vormt een tweede factor die codewisseling kan teweegbrengen. Als een spreker boos, blij of verdrietig is, zal hij sneller overschakelen naar tussentaal. Een voorbeeld van emotionele *code-switching* vinden we terug bij presentator Vincent Verelst in *Vlaanderen Vakantieland*. Hij switcht van Algemeen Nederlands naar tussentaal om zijn verwondering te uiten over de uitgestrektheid van Peters landgoed.

Vincent: Ja. Nu, hoe groot is die ranch?

Peter: Euh, onze ranch is *ei* (AW), is euh honderdvijfenveertigduizend hectare. Helemaal die kant, zo ver eigenlijk als **da** je kan zien.

Vincent: Amai, jongens.

Peter: Dus, euhm, het is de oppervlakte van, euh, de helft van euh Vlaams Brabant of zo groot als Parijs. De grootste afstand op de ranch van één punt naar 't ander is euh honderdzevenenzestig kilometer.

Vincent: Jezus, man. Dus, **da** wilt zeggen **da** al die bergen hier **da** ik hier zie, **da** die van **u** zijn eigenlijk?

5.2.3. *Narratieve of tekstuele code-switching*

Als een spreker van code switcht vanwege een wijziging van de spreekstijl of tekstsoort, spreken we van narratieve codewisseling. Saey (2010) onderscheidt vier mogelijke scenario's: de spreker wil (1) iemand imiteren of citeren; (2) zichzelf onderbreken of zijn woorden hernemen; (3) een anekdote vertellen en (4) een komisch effect creëren. Voorbeelden van dit type *code-switching* komen in ons corpus amper aan bod. Dat kan voornamelijk verklaard worden door de aard van de programma's: tv-magazines hebben niet als doel om hun publiek aan het lachen te krijgen. De geobserveerde presentatoren wisselen meestal van taalvariëteit in functie van een wijziging in het

discourstype. Presentator Timothy Cools uit *Groene Vingers* bijvoorbeeld praat tijdens zijn uitleg bij het tuinontwerp voornamelijk Standaardnederlands, maar zijn opmerkingen of eigen mening uit hij in tussentaal:

Timothy: Hebben we aansluitend...groot terras. Voldoende ruimte om een mooie eettafel te gaan plaatsen. De verharding kunnen jullie zelf kiezen, maar 'k zou wel een grote tegel **gaan** kiezen. In het verlengde daarvan komt de zwembijver, een grote zwembijver: vier op tien meter. En, zoals jullie weten, hebben we ook een filterend gedeelte nodig en **da** zou ik hier plaatsen, van achter aan de vijver zo mooi langs het terras, een brede geul. Jullie hadden gevraagd om eventueel het eerste terras te gaan overdekken. Nu, ik **eb** gezien dat **tat** een heel donkere hoek is. De zon draait er rond, **ma** heel veel schaduw van het gebouw hiernaast, van de stalling. Dus ik zou 't **nie gaan** overdekken, want dan gaan we 't nog donkerder **gaan** maken. Nu, ik zou eerder opteren om hier achteraan, in de tuin, een overdekt terras te gaan maken.

5.2.4. Spreekniveau van de presentator

Een vierde factor die *code-switching* kan teweegbrengen en die specifiek voor dit onderzoek van toepassing is, is het spreekniveau van de presentator. In de geselecteerde tv-programma's kunnen drie spreekniveaus worden onderscheiden:

1. Aan het begin of op het einde van een programma kan de presentator fungeren als achtergrondstem. Hij komt op dat moment niet in beeld en spreekt dus op *metaniveau*.
2. De presentator spreekt rechtstreeks *in de camera*.
3. Tijdens het programma treedt de presentator in *dialoog* met andere sprekers.

De omroepers blijken vaak van taalvariëteit te wisselen naargelang het niveau waarop zij presenteren. Informatie wordt op metaniveau of in de camera over het algemeen in Standaardnederlands gegeven, terwijl de presentatoren in dialoog met andere sprekers vaak tussentaal praten. Hieronder worden enkel corpusvoorbeelden gegeven.

5.2.4.1 METANIVEAU VERSUS IN DE CAMERA

Chris Dusauchoit praat in *10 jaar Dieren in Nesten* standaardtaal wanneer hij presenteert op metaniveau of als hij in de camera spreekt:

Metaniveau

Chris: Het was erg belangrijk dat Jacques de giraf vanuit een verdoken positie kon beschieten. Zo zou het dier hem niet koppelen aan een nare ervaring en kan ie ook nog later de giraf benaderen. Ze begon al snel te zwijmelen en dan was het hopen dat ze niet al te ongelukkig onderuit zou gaan.

In de camera

Chris: Zoals je kunt zien heeft Jacques zonet deze vrouwtjesgiraf verdoofd. Ik geloof dat ze extra lucht klaar hebben euh om ze te helpen, mocht dat nodig zijn. Maar zoals je kunt vaststellen, is dit alleszins een heel spannende onderneming, een giraf verdooven en dan ook nog 'ns haar hoeven kappen.

Op deze algemene tendens om op cameraniveau standaardtaal te spreken, vinden we in het corpus echter ook uitzonderingen; sommige presentatoren spreken in dergelijke situaties ook tussentaal. Presentator Ben Roelants uit *Vlaanderen Vakantieland* is daar een sprekend voorbeeld van:

In de camera

Ben: Ja, een echte schat kan je 't bezwaarlijk noemen, maar ik heb er tenminste heel Tongeren **nie** voor moeten afgraven. Mijn goeie raad aan **u** is: "Kom naar Tongeren. Kom naar de Sagalassos-tentoonstelling en maak er dan meteen een weekendje van, want geloof me vrij, op één dag heb je 't hier bijlange niet allemaal gezien!" **Voilà**.

Metaniveau

Ben: Nog tot zeventien juni 2012 loopt die Sagalassos-tentoonstelling. Meer informatie op onze website: één punt be, schuine streep, Vlaanderen Vakantieland. Ben je avontuurlijk en heb je zin in een uitdaging? Saartje Vandendriessche en Thomas Vanderveken trekken van dertien tot en met zevenentwintig januari op reportage door Kenia en Tanzania. *Vlaanderen Vakantieland* zoekt vijf avontuurlijke en enthousiaste reisgezellen om met hen mee te gaan.

5.2.4.2 METANIVEAU/IN DE CAMERA VERSUS DIALOOG

In *Groene Vingers* praat presentator Koen De Bouw altijd Standaardnederlands op metaniveau, maar zodra hij in dialoog treedt, switcht hij nog vóór zijn gesprekspartner iets kan zeggen naar tussentaal:

Metaniveau

Koen: In *Gek op Groen* ga ik vandaag op stap met Luc. Hij is een fervent volkstuinier in Gentbrugge.

Dialoog

Koen: Dag Luc.

Luc (Gent): Dag Koen.

Koen: Gij zijt u euh goed in 't zweet aan 't werken, zien ek.

Luc: 'n Beetje me ne keer.

Koen: Zeg euh...Hoe lang zijt g' al volkstuinier?

Luc: Van kleinsaf. Van thuis uit. Van moeten, natuurlijk.

Koen: Moeten meehelpen? Maar op, op een gegeven moment is 't dan een bewuste keuze geworden?

Het is duidelijk dat de *code-switches* bij de geobserveerde presentatoren in veel gevallen functioneel zijn. We mogen echter niet vergeten dat bovengenoemde regels niet sluitend zijn, aangezien er altijd uitzonderingen op de regel zijn.

6. Besluit

Aan het begin van dit artikel stelden we vast dat de VRT met haar huidige taalbeleid haar omroepmedewerkers strenge taaleisen oplegt. In tegenstelling tot de commerciële zender VTM laat de publieke omroep informele taalvariëteiten slechts in een beperkt aantal programma's toe en zijn ze in geen geval geschikt als presentatietaal. Bovenstaand onderzoek toont echter aan dat ook de VRT-presentatoren geregeld het verplichte Standaardnederlands laten vallen en overschakelen naar informele tussentaal. Bovendien bleken de presentatoren met de hoogste tussentaalindices beiden bij de publieke omroep te werken en viel er bij de overige omroepers qua taalgebruik geen duidelijk onderscheid te maken tussen VRT en VTM.

Die *code-switching* hoeft echter de kwaliteit van de tv-programma's niet onderuit te halen. In de meeste gevallen zijn de geobserveerde codewissels immers functioneel. Uit de geanalyseerde tv-programma's is bijvoorbeeld gebleken dat de presentatoren in formele situaties Standaardnederlands hanteren, maar dat ze in meer gemoedelijke omstandigheden overschakelen naar tussentaal. Ook het spreekniveau beïnvloedde in dit specifieke onderzoek het taalgebruik van de geobserveerde presentatoren. Op metaniveau en in de camera praten de omroepers over het algemeen standaardtaal, maar zodra zij in dialoog treden met andere personages schakelen ze over naar een informele taalvariëteit.

Op basis van de verkregen resultaten kunnen we ons de vraag stellen of de VRT haar taalbeleid niet beter zou herzien. Zouden taaladviseurs in de toekomst niet meer ruimte moeten laten voor tussentaal op televisie? En wat vinden de kijkers zelf van het taalgebruik in de media? Die vragen vormen ongetwijfeld interessante stof voor verder onderzoek.

Bronnen

Beheydt, Ludo, 'Taal en media', in: *Ons Erfdeel* 33 (1990), p. 345-354.

Cajot, José, 'De omgangstaal van Vlaanderen', in: *Over Taal* 39 (2000), nr. 1, p. 3-6.

De Ridder, Frederik, *Vlaamse tussentaal op televisie: een analyse van het fictieve reportageprogramma* In de Gloria. Onuitgegeven licentiaatsscriptie. Universiteit Gent, Gent 2007, p. 106.

Geeraerts, Dirk, Ann Penne en Veerle Vanswegenoven, "'Thuis'-taal en 'Familie'-taal: Taalgebruik in Vlaamse soaps', in: S. Gillis et al. (red.), *Met taal om de tuin geleid. Opstellen voor Georges De Schutter*. UIA, Antwerpen 2000, p. 495.

Hendrickx, Ruud, *Het taalcharter* (17/07/1998). <<http://www.vrt.be/taal/taalcharter>> (geraadpleegd op 11/12/2012).

Hendrickx, Ruud, *Toespraak op de VRT-Taaldag 2011* (25/10/2011). <http://www.taalmail.net/teksten/toespraak_taaldag2011.pdf> (geraadpleegd op 16/01/2013).

Prieels, Lynn, *Standaardtaal of tussentaal op televisie. Een onderzoek naar het taalgebruik van presentatoren in tv-magazines*. Onuitgegeven master-scriptie. Universiteit Gent, Gent 2012, p. 196.

TUSSENTAAL IN TV-PROGRAMMA'S

- Saey, Carolien, *Taalgebruik op de radio. Tussentaal en code-switching bij radiopresentatoren*. Onuitgegeven masterscriptie. Universiteit Gent, Gent 2004, p. 221.
- Saey, Carolien, 'Tussentaal en code-switching bij radiopresentatoren', in: *Over Taal* 49 (2010), p. 102-104.
- Uytterhoeven, Mark, 'De tv geeft het (slechte) voorbeeld', in: *Nederlands van nu* 5 (1995), p. 123-125.
- Van Beversluys, Stéphanie, *Het taalbeleid van de Vlaamse televisieomroepen*. Onuitgegeven licentiaatsscriptie. Universiteit Gent, Gent 2004, p. 181.
- Wardhaugh, Ronald, *An introduction to sociolinguistics*. Blackwell Publishing, Oxford 2006, p. 384.
- Willemyns, Roland en Wim Vandenbussche, 'Taalverachters en taalverkrachters. Sociolinguïsten op de beklagdenbank', in: D. Sandra et al. (red.), *Tussen taal, spelling en onderwijs. Essays bij het emeritaat van Frans Daems*. Academia Press, Gent 2007, 23-34.